

LA REVOLUCIÓ DE SETEMBRE DE 1868 A SABADELL I LA INSTAURACIÓ DEL SUFRAGI UNIVERSAL

MANUEL MARÍN

Un dels fenòmens més interessants que es poden observar en un estudi sobre les eleccions a Sabadell entre 1891 i 1936 és l'arrelament del federalisme en aquesta ciutat industrial, que es va convertir en terra d'elecció per a alguns dels polítics republicans més destacats dels segles XIX i XX: Pi i Margall, Blasco Ibáñez, Vallès i Ribot, Pi i Arsuaga, Salas Anton, Layret i Companys.¹ També pot sorprendre l'alta taxa de participació local en un país en què la mobilització electoral era molt escassa, ja que les eleccions eren totalment falsificades, i en què el frau i el caciquisme constituïen uns instruments «institucionalitzats» de dominació política que permetien el bon funcionament d'un sistema polític, del qual eren excloses les forces socials ascendents, particularment la burgesia industrial de Catalunya. Els polítics dinàstics justificaven amb cinisme la farsa electoral per l'estat d'apatia del poble espanyol i per la seva manca de cultura política. Per a intentar comprendre aquesta particularitat política de Sabadell, hem de remuntar als orígens del sufragi universal. Per això, la Revolució de Setembre i les eleccions constituïo-

nals de 1869 marquen una fita en la història espanyola i local amb la instauració del sufragi universal. Per primer cop s'expressaran unes actituds polítiques que fixaran les pautes de la vida política local ulterior.

LA REVOLUCIÓ DE SETEMBRE DE 1868

Després de la insurrecció de l'esquadra de Cadis, el 19 de setembre, la població de Sabadell com la de Barcelona, no es va sumar al moviment insurreccional, una passivitat que s'explica pel fracàs de la temptativa revolucionària de 1867 a Catalunya.² El 30 de setembre, quan es va saber la notícia de la derrota de les tropes lleials a Alcolea i de la fugida de la reina a França, es va constituir a Sabadell una Junta revolucionària que va destituir l'Ajuntament. Els industrials es van adherir ràpidament a aquesta Junta, formada majoritàriament per federalistes que eren els més aptes per mantenir l'ordre públic i encarrilar l'espontaneïtat revolucionària dels obrers en un context econòmic desfavorable.

¹ MARÍN (1990).

² RANZATO (1987), p. 110 i JUANE I MIRET (1992),

p. 17.

La Junta revolucionària va publicar un ban que proclamava la supressió dels consums, una de les principals reivindicacions de la població, i va prendre mesures severes per preservar l'ordre: «*Será castigado con la pena de muerte, el incendiario, el ladrón, el asesino y toda otra persona que cometa análogos delitos*».³ Sembla que aquestes mesures no aconseguiren evitar les manifestacions espontànies d'obrers, dirigides contra les màquines que eren considerades responsables de l'atur.⁴ Per imposar l'ordre, la Junta Provisional va crear una milícia que es beneficià de l'ajuda dels industrials, ja que aquests encoratjaven els obrers perquè s'hi allistessin, amb la garantia que «*se les guardaria el trabajo todo el tiempo necesario*»⁵ i també van acordar avançar el pagament de les contribucions del primer trimestre de 1809 per a pagar els milicians i comprar armes.⁶ La Junta provisional va nomenar els membres d'un nou ajuntament, les competències del qual eren exclusivament administratives; la Junta concentrava poders (polítics, judicials i militars) que superaven àmpliament les competències d'un ajuntament en temps normals. La composició sociològica molt equilibrada del nou ajuntament mostra el desig de la Junta d'associar la burgesia local i el proletariat en l'exercici del poder municipal.⁷

La Junta provisional, com les altres Juntes espanyoles, mancava de legitimitat popular i va convocar, els dies 11 i 12 d'octubre de 1868, els electors majors de 20 anys perquè escollissin una Junta definitiva que es podria valer de la força del sufragi universal per a prosseguir l'obra revolucionària. La Junta provisional es presentava en pes i no hi va concórrer cap llista adversa.

El president de la Junta va demanar als electors que es mobilitzessin i votessin per defensar les conquestes revolucionàries.⁸ La propaganda electoral de la Junta superava el marc, molt limitat, d'aquestes eleccions i s'inseria en una perspectiva més àmplia ja que intentava provocar una presa de consciència de la veritable funció del dret de

vot, considerat com la principal conquesta revolucionària i un autèntic instrument de lluita en mans del poble. En aquest context, l'interès principal d'aquestes eleccions, veritable plebiscit sobre l'acció de la Junta provisional, radica en l'ús que l'electorat obrer va fer d'aquesta conquesta. La Junta provisional va ser elegida amb una participació força baixa, que hem estimat en una mica menys del 40%; una taxa que s'explica abans que res per l'escassa mobilització de la burgesia, que expressava així el recel contra la Junta provisional que havia adoptat mesures anticlericals⁹ i la qual acusava de voler alimentar la dinàmica revolucionària en oposar-se, com les altres Juntes d'inspiració republicana, a la voluntat del Govern provisional de normalitzar la vida política exclouent els republicans i amenaçant les conquestes revolucionàries. El resultat de les eleccions complementàries per elegir els suplents mostra l'amplitud del fracàs de la Junta provisional en l'intent d'atreure els vots de la burgesia. Els tres candidats que pertanyien a la burgesia i que es beneficiaven del suport oficial de la Junta, només van aconseguir 172 vots, és a dir, un 10%. L'electorat obrer es va oposar, així, a l'estratègia «pactista» de la Junta i va votar pels dos candidats obrers, un dels quals era Pau Sampere, dirigent de la Societat de Teixidors de Llana. Aquests candidats van aconseguir 1.231 vots, és a dir, el 72'3% dels 1.703 vots vàlids.¹⁰ Després de les eleccions, la Junta revolucionària va publicar una proclama molt interessant que ens permet captar la ideologia del moviment *juntista* local i comprovar la importància que reservava al sufragi universal (document 1).

En el manifest del 25 d'octubre, el Govern provisional va prometre que respectaria les conquestes revolucionàries, especialment el sufragi universal, i així va aconseguir de convèncer finalment les Juntes revolucionàries que no volien desaparèixer. La Junta de Sabadell va acceptar de disoldre's i, en el manifest del 20 d'octubre,

³ *El Sabadellés*, (4-X-1868).

⁴ BURGÜES (1982), p. 143.

⁵ AHS, 1.1.2. *Actas de la Junta revolucionaria 1868*, (1-X-1868).

⁶ *Ibid.*

⁷ *El Sabadellés*, (4-X-1868).

⁸ *El Sabadellés*, (11-X-1868).

⁹ AHS, 1.1.2. *Actas de la Junta revolucionaria 1868*, (3-X-1868) i *El Sabadellés*, (18-X-1868).

¹⁰ CASTELLS (1977), p. 7.15.

SABADELLENSES.

La Marina y Ejército dieron el primer grito de alarma contra el despótico poder del ominoso Gobierno de la Ex-reina, el cual ha sido dignamente secundado por el pueblo, obteniendo el triunfo mas digno y mas grande que registra en sus anales la Nacion Española. El grito de libertad ha resonado en todos los ámbitos de la península y como un solo hombre se ha levantado para sacudir el yugo que tanto tiempo le tenia envilecida. Sabadellenses; Grande ha sido el triunfo, haced que nuestro ulterior comportamiento sea digno de él. Las primeras Capitales están dando el ejemplo de la moderacion y de la dignidad que van unidas á la justicia de la causa que defienden, haced que nuestra industriosa villa, cuyos morigerados habitantes están siendo la admiracion de sus compatricios, no desdiga ni un solo momento del buen nombre que tantos años viene conservando.

Hermanadas la libertad y el orden, la moderacion y la justicia os presentareis ante el pueblo español con el carácter que todos reconocen en el obrero catalan; y al presentaros dignos defensores de la causa de la libertad, del orden y de la moralidad resplandecerá mas y mas la justicia del triunfo tan dignamente obtenido.

Sabadellenses; que la libertad sea nuestro norte, la fraternidad nuestra guia; la igualdad ante la ley nuestras únicas aspiraciones.

Viva la libertad! viva la Soberanía Nacional! viva España!

FELIO CRESPI.—FELIX MORATONAS.—JOSE SALLARES Y GORINA.—JAIME BATLLES.—JOSE VIDAL.—JOSE SALA.—JOSE ROCA.

Sabadell.—Imp. de M. Torner Rambla, pòrticos.

anunciava la seva decisió i la justificava per la consolidació del procés revolucionari. La Junta també es mostrava satisfeta per la cooperació de totes les classes socials i en particular de la classe obrera «*la cual se ha constituido en los momentos difíciles en acérrima defensora del orden y de la propiedad*» i demanava als sabadellencs que respectessin l'autoritat del govern provisional «*en la seguridad que en él encontraremos fieles defensores de los principios proclamados por la revolución*».¹¹

LES ELECCIONS CONSTITUCIONALS DEL GENER DE 1869

El Govern provisional va instaurar el sufragi universal per als homes més grans de 25 anys i ràpidament va organitzar les eleccions que se celebrarien durant quatre dies, del 15 al 18 de gener de 1869. Considerant la transcendència d'aquestes eleccions constitucionals, del resultat de les quals depenia la naturalesa del futur sistema polític, el Govern provisional va intervenir directament en el debat electoral proclamant-se clarament favorable a una monarquia i preveient una desestabilització política del país si guanyaven els republicans. Malgrat el manifest de l'11 de gener en què el Govern expressava el desig de respectar la voluntat dels electors,¹² els republicans temien la falsificació electoral; així, en un míting a Sabadell, els republicans denunciaven el frau «*comparándole a un criminal a cualquiera que sustrayera un voto*».¹³

El 1869, Sabadell formava part de la circumscripció de Manresa, una circumscripció amb caràcter rural, dissenyada pel Govern de forma que limités la força electoral dels federalistes, que es preveia important a centres industrials com Sabadell i Terrassa. S'enfrontaven tres llistes: la candidatura federalista, que encapçalava Pi i Margall, també candidat a Barcelona; la candidatura monàrquica de la «coalició revolucionària», amb Víctor Balaguer, un dels caps dels progressistes catalans, i, finalment, la llista carlina, de la qual no tenim cap dada.

A Sabadell, en aquell temps només hi havia una publicació, el setmanari *El Sabadellès* de tendència monàrquica. Els diversos articles que s'hi publicaren ens permeten conèixer els eixos principals de la propaganda electoral dels monàrquics i dels federalistes. Això no obstant, cal tenir sempre en compte el caràcter parcial de l'única font periòdica local, com també la propensió a destacar els aspectes més radicals de la propaganda federalista per crear una reacció de temor entre els electors que se suposava favorable als monàrquics. Per altra banda, sempre és difícil valorar el veritable abast de les activitats propagandístiques dels federalistes, ja que aquestes es portaven a terme en gran part en medis extraoficials, com el moviment societatari i recreatiu, les reunions de les tavernes, les lectures públiques dels diaris, com també el repartiment de fulls volants.¹⁴

Abans de començar la campanya electoral, els federalistes, el 28 d'octubre, van celebrar un míting, organitzat per la Junta revolucionària, al qual assistiren Guarrido i Elie Reclus. Aquest va fer un discurs en què va felicitar el poble espanyol per «su gloriosa revolución»: «*Catalanes: Nos debemos todos a la libertad y la justicia. Haced que la República Federal se establezca en España y con ello contribuiréis a la prosperidad de vuestro país y al progreso del mundo entero. ¡Vivan los republicanos españoles!*»¹⁵

El Sabadellès només va informar del caràcter anticlerical del discurs de Guarrido, la qual cosa s'explica per la campanya que el diari local va endegar contra les mesures anticlericals que havia adoptat la Junta.¹⁶ Però també podríem pensar que Guarrido no va tocar el tema social perquè als federalistes els mancava un veritable programa en aquest àmbit; els federalistes es conformaven alimentant la percepció imprecisa i mítica que els obrers tenien de la República, com va expressar Burguès: «*Sabeu què vol dir República? Vol dir pa blanc, la ració de carn corresponent, vol dir a fora consums, a fora quintes i treball ben pagat; que el*

¹¹ AHS, 1.1. (1837-1868), full volant.

¹² FERNÁNDEZ ALMAGRO (1868), p. 41.

¹³ *El Sabadellès*, (24-I-1869).

¹⁴ BURGUÈS (1982), p. 142.

¹⁵ MORATÓ (1972), p. 31-32.

¹⁶ *El Sabadellès*, (25-X-1868).

Districto 2º

Constituida la mesa á las 9 de la mañana del día de hoy bajo la presidencia de D. Juan Marañón siendo secretario lo ya nombrado en el acta del día anterior, José Yranda, Manuel Vlado, Pedro Breñeras y Narciso Gual se ha abierto la admisión de candidaturas para la Junta Gubernativa que se ha de elegir.

A las 2 de la tarde, hora marcada, se ha cerrado la votación habiendo tomado parte 329 electores—

Han obtenido votos los S^{rs} siguientes para

Vocales.

D. José Vidal	305 votos
" Felio Crepín	304 "
" José Sala y Sacanell	301 "
" José Sallars y Gorrin	300 "
" Jaime Batlle	300 "
" Felip Moratona	300 "
" José Poca y Armengol	194 "
" Tomàs Meladot	108 "
" Antonio Grau	27 "
" Fran ^c o Torrens	23 "
" Pablo Sampere	23 "
" Diego Pujolá	23 "
" Silvestre Saus	23 "
" Domingo Borrás	23 "
" Pablo Sampere y Argelàquet.	23 "
" Juan Civera	5 "
" Carlos Glopis	4 "
" José Aymerich	4 "
" Ant ^o Conarroy y Ferrán	4 "
" Pablo Farré	1 "

treballador no tingui d'anar a captar en arribar a vell i, sobretot, a fora capellans!»¹⁷

El 1869, en absència de programa social, la demagògia anticlerical i la denúncia de l'associació Religió/Monarquia es van convertir en el mitjà més eficaç per a mobilitzar els obrers tal com mostren les paraules de Guarrido: «*el altar [es] el enemigo irreconciliable de nuestro bienestar, de nuestra libertad (...) Roma es la gran caverna donde va a sepultarse todo lo que el pueblo gana con el sudor de su frente (...) Los reyes necesitan apoyarse en algo malo, y ese algo es el sacerdote, que enseña al pueblo a considerar a los reyes como representantes de Dios en la Tierra*».¹⁸

El 17 de gener, els federalistes van celebrar un altre míting al qual va assistir «*una concurrencia numerosísima en la que figuraban multitud de mujeres*».¹⁹ D'aquesta reunió, només sabem que un dels oradors, Serraclara, es va pronunciar a favor del proteccionisme i va defensar els federalistes, acusats pels monàrquics de ser lliurecanvistes. Considerant la influència de la crisi industrial i de la propaganda proteccionista de la patronal (els obrers de Sabadell van participar en la manifestació del 19 de març de 1869) sobre la classe obrera catalana, els federalistes van haver de canviar de postura i adoptar una posició favorable al proteccionisme, tot i que Serraclara reconeixia que «*al liberalismo podría llegarse paulatinamente cuando los productos nacionales pudiesen sostener la competencia extranjera*».²¹

Víctor Balaguer, el 8 de novembre, va participar en un míting a Sabadell que aplegà 2.000 persones.²² Les escasses capacitats de mobilització de les organitzacions polítiques, que aleshores no tenien ni estructura ni militants, no poden explicar la importància de la concurrència que hi havia en aquestes reunions polítiques republicanes i monàr-

quiques. Aquest fenomen es pot explicar per la novetat del ritual democràtic en el qual es barregen la cerimònia i l'espectacle amb l'afirmació partidària.

Balaguer va intentar mostrar-se «apolític», en presentar-se només com el representant de la «coalició revolucionària» que reivindicava la Revolució de Setembre. Després del míting, Balaguer va anar al «Círculo Sabadellés» on es reunien els industrials, per afirmar el seu suport al proteccionisme i comprometre's a defensar els interessos de la indústria catalana. Quant a la qüestió social, es va mostrar partidari de l'harmonia entre «amos» i «operaris» per preservar l'ordre i la pau social.²³ Al principi, *El Sabadellés* va donar suport activament al candidat progressista, però hem notat un canvi significatiu d'actitud després de la publicació del programa electoral de Balaguer a la premsa de Barcelona, ja que el diari local es preguntava si: «*¿El programa del señor Víctor Balaguer es un programa monárquico liberal, o un programa democrático republicano?*», el monarca constitucional, tal com el definia Balaguer, era «*Un monarca sin veto, sin majestad, sin autoridad, sin poder, sin grandeza; oprobio de un país eminentemente monárquico, un rey sin atribuciones, sin las cualidades esenciales de un monarca (...) [siendo] un presidente de la República, despojado de sus atributos, pero con el nombre de monarca*».²⁴ *El Sabadellés* també criticava la reivindicació de Balaguer d'«*un gobierno y administración de las provincias por sí y para sí*». L'hostilitat d'aquest diari, que podem considerar com el portaveu de la burgesia local, és significativa de la falta de consciència «catalanista» d'una burgesia industrial, els interessos de la qual eren amenaçats pel lliure canvi, que temia que unes províncies autònomes «*consideraran más favorable a sus intereses la apertura de sus mercados a los productos extranjeros que no a los nacionales seguros de la mejor calidad y*

¹⁷ BURGUÈS (1982), p. 166.

¹⁸ *El Sabadellés*, (15-XI-1868).

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ L'Institut Industrial i Mercantil, una associació patronal, va repartir als obrers entre 400 i 500 exemplars d'un fullet per «*hacer la propaganda en favor de la protección*

del trabajo nacional», AHS, 1.1.9. Entitats patronal, Actes de l'Institut Industrial i Mercantil, 6 de gener de 1869.

²¹ *El Sabadellés*, (24-I-1869).

²² *El Sabadellés*, (15-XI-1868).

²³ *Ibid.*

²⁴ *El Sabadellés*, (10-I-1869).

JUNTA PROVISIONAL REVOLUCIONARIA DE SABADELL

Se pone en conocimiento de los vecinos de esta Villa que los tres Distritos en que la misma se ha dividido para la eleccion de la Junta revolucionaria definitiva, comprenden los respectivos barrios y calles que á continuacion se espresan.

DISTRITO 1.º

Casa Consistorial.

Barrio 1.º y 2.º

CALLES.

4.º Calle de Gracia. id. las Balsas. id. Font. id. Colon. id. S. Jaime. id. S. Quirico. id. del Lavadero-viejo. id. del Portalito. id. de la Huerta nueva id. Castillejos. id. S. Cueufate. id. S. Felio id. la Estrella. id. la Union. id. la Carretera de Tar-rasa.	Plaza de S. Roque. id. del Duque de la Vic-toria. Calle travesia de Colon. id. de Jovellanos id. Calderon. id. Campmany. id. Moratin id. Garcilaso. 2.º Calle del Sol. id. de S. Pedro id. S. Pablo id. las Planas. id. Mendizabal id. Mediodia. id. Padilla.	Calle de Mina. id. Torrijos. id. Quiroga. id. Monserrate. id. Madoz id. Zurbano. id. Cervantes. id. Tetuan id. Pierrat. (antes al-fonso.) id. Latorre. (antes Isa-bel 2.º id. la travesia de la Rambla. id. la travesia del La-vadero.

DISTRITO 2.º

Casa Salon de D. Juan Cirera.

Barrio 3.º y 4.º

CALLES.

3.º Calle de la Rambla. id. del Jardin id. de las Tres-cruces. id. Argüelles. id. Laci id. Riego. id. S. Olegario. id. Gurrea id. Bosch. id. Borrell.	Calle de la Concepcion. id. S. Lorenzo. id. Topete. (antes Lui-sa Fernanda.) id. Félix Amat. 4.º id. S. José. id. Illa. id. S. Juan id. la Cruz. id. del Càrmen.	id. Colomer. Calle de Llobet. id. las Paces. id. la Fuente-nueva. id. las Comedias. id. la Luna. id. Sto. Domingo. id. la Palanca. id. Nueva. id. la travesia de Illa.

DISTRITO 3.º

Casa Salon de D. Jacinto Formosa.

Barrio 5.º y 6.º

CALLES.

5.º Calle de la Salud. id. Puff. id. las Ruedas. id. la Soledad. id. del Vapor. id. S. Honorato. id. S. Francisco. id. Arrabal de afuera id. Arrabal de adentro id. la carretera de Man-resa.	Calle de Volsós id. las Valles id. Junqueras id. del Hospital id. Manau id. del Convento. Plaza del Angel Plazucla de Manresa 6.º id. Manresa id. S. Antonio id. Jesús	Calle de Jonch. id. Burriana. id. S. Cristobal id. alta del Pedregár. id. baja del Pedregár. id. la Iglesia. id. baja de la Iglesia. id. Salvany id. la Rosa. Travesia de la Iglesia. Travesia de la Borriana. Plaza mayor.

Sabadell 8 Octubre de 1868.

P. A. D. L. J.

Ignacio España, Secretario.

Sabadell: Imprenta de Torner.

mayor baratura de aquellos.»²⁵ Balaguer va haver de respondre a aquests atacs i de precisar la concepció que tenia de la «monarquia federal» que, segons ell, era «La monarquia con formas republicanas, la monarquia descentralizadora y descentralizada, la que yo llamo monarquia federal, es decir la monarquia como lo era la de Cataluña y de la Corona de Aragón, la monarquia hija del pacto, hija de la soberanía del país, fundada sobre las libertades democráticas y la autonomía de las provincias, es lo que (...) puede labrar la felicidad del país.»²⁶ El Sabadellés també va fer propaganda activa dirigida a la classe obrera per apartar-la del republicanisme, que presentava com a un perill per a la llei, la religió, la propietat, la justícia i l'ordre.²⁷

ELS RESULTATS

La «Coalició revolucionària» va guanyar fàcilment aquestes eleccions, els republicans amb només 85 diputats van mostrar-se debils fora dels centres urbans i de Catalunya. A la circumscripció de Manresa els resultats dels cinc diputats elegits van ser els següents:

Fontanals (monàrquic)	: 20.307 vots ²⁸
Baldrich (monàrquic)	: 19.798 vots
Balaguer (monàrquic)	: 19.763 vots
Joarizti (federal)	: 19.229 vots
Robert (federal)	: 19.075 vots

Desconeixem els vots obtinguts per Pi i Margall, que també va ser elegit a Barcelona i va optar per la representació de la capital catalana. Tampoc no tenim dades precises sobre la participació a la circumscripció de Manresa, però, considerant les dades aportades per Martínez Cuadrado, podem estimar-la a prop d'un 60%, és a dir, molt inferior a la participació a Sabadell, que era del 85'8%. L'orientació monàrquica del vot rural (i el frau?) va compensar l'elevat avenç dels republicans als centres industrials com Sabadell on els resultats²⁹ eren els següents:

Republicans:

Pi i Margall	: 2.162 vots
Robert	: 2.155 vots
Almirall Ant.	: 2.137 vots
Joarizti	: 2.132 vots
Monturiol	: 2.115 vots

Monàrquics:

Balaguer	: 1.397 vots
Masadas	: 1.339 vots
Fontanals	: 1.337 vots
Baldrich	: 1.334 vots
Olozaga	: 1.253 vots

Els candidats carlins només van aconseguir 44 vots. Pi i Margall va ser el candidat de la llista republicana que obtingué més vots: 2.162 vots, és a dir, el 51'7% dels 4.119 electors i el 61'2% dels 3.535 votants. Balaguer assolí el 33'4% dels electors i el 39'6% dels votants. Malgrat l'absència de dades sobre l'estructura social de l'electorat, veiem, a partir de la localització geogràfica de les seccions electorals, que Balaguer va registrar el millor resultat, el 58% dels vots, a la secció que correspon al centre de la ciutat on es concentra l'electorat burgès. Al contrari, Pi i Margall va registrar els millors resultats als barris perifèrics i obrers.

A part de la força del federalisme que es va manifestar en aquestes eleccions, cal destacar la taxa de participació aclaparadora, gairebé un 86%, cosa que demostra la tirada de la població local al sufragi universal, que associava al principi de llibertat com es pot veure en aquest poema popular de 1869:

*«La libertad es un árbol
a cuya sombra vegetan
los pueblos regenerados.
Su alimento es el sufragio
el voto de todo el pueblo.»³⁰*

A les altres eleccions del Sexenni Revolucionari, la participació va continuar sent molt alta a Sa-

²⁵ *El Sabadellés*, (17-I-1869).

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*

²⁸ BALCELLS, CULLA I MIR (1982), p. 629.

²⁹ AHS, 9.4. *Elecciones*, Actas de las elecciones de 1869.

³⁰ CASTELLS (1977), p. 8.21.

badell, però es nota una baixa constant deguda a la crisi del sistema polític i al retraïment progressiu de l'electorat monàrquic. Els resultats electorals van ser els següents:

TAULA 1. *Resultats percentuals de les altres eleccions del Sexenni Revolucionari*

Comicis	Participació en %	Federalis 1		Monàrquics		Federalis 2	
		Elec.	Vot	Elec.	Vot	Elec.	Vot
març 1871	81	51.9	64	28.9	35.7		
abril 1872	66.4	41.6	62.6	23.8	35.9		
agost 1872	50.6	36.6	72.4	13.7	27.1		
maig 1873	42	22.9	54.6			19	45.3

Quant al comportament dels electors obrers podem dir que, malgrat l'intent d'organització sindical en l'àmbit de la Internacional Obrera, van continuar votant pels federalis, fenomen que, com en la Restauració, s'explica pel caràcter «obrerista» del federalisme local que coincidí perfectament amb les aspiracions polítiques d'un proletariat força moderat que havia assolit un cert nivell de cultura cívica i política. A més a més, hem de remarcar que durant el Sexenni Revolucionari ja es manifesta una convergència política entre el moviment obrer i els federalistes; així, veiem que Pau Sampere va ser candidat a les eleccions municipals del gener de 1870 en una candidatura federalista encapçalada per Pau Turull, el futur cacic conservador.

BIBLIOGRAFIA

Albert BALCELLS, Joan B. CULLA, Conxita MIR (1982). *Les Eleccions generals a Catalunya de*

1901 a 1923. Barcelona, Estudis electorals núm. 4, Publicacions de la Fundació Jaume Bofill.

Josep M. BENAUL (1981). «Industrialització i moviment obrer a Sabadell, 1840-1868», dins *Estudi General, Miscel·lània commemorativa del desè aniversari del Col·legi Universitari de Girona*, p. 187-197.

Marià BURGUES (1982). *Sabadell del meu record*, Sabadell, reedició de l'Ajuntament de Sabadell.

Andreu CASTELLS (1977). *Sabadell. Informe de l'oposició: República i acció directa (1868-1904)*, tom II, Sabadell, Riutort.

Melchor FERNÁNDEZ ALMAGRO (1968). *Historia política de la España contemporánea 1868-1897*. Madrid, Alianza Editorial.

Josep FONTANA (1973). *Cambio económico y actitudes políticas en la España del siglo XIX*, Barcelona, Ariel.

Marici JAUNE I MIRET (1992). *La Junta Revolucionària de Barcelona de l'any 1868*. Vic, Eumo Editorial.

Manuel MARÍN (1990), *Les Élections à Sabadell de 1869 à 1910*, Thèse de Doctorat d'Études Ibériques, Faculté des Lettres et Sciences Humaines, Université de Rouen.

Juan José MORATO (1972). *Líderes del movimiento obrero español, 1868-1921*. Madrid, Edicusa.